

Etisk dilemma

Ef!2k q!|6wW9

Tom Eide

Professor, Dr.philos.

Vitensenteret Helse & Teknologi

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Etisk dilemma – mellom barken og veden

- Dilemma (gresk *dilemma*; *di-* dobbel, to ganger og *lemma*, premiss, antagelse) – valg mellom to hensyn/alternativer
- Etisk dilemma:
 - en valgsituasjon hvor vi opplever at vi må gå på akkord med verdier og normer vi er moralsk forpliktet av – uansett hva vi velger (Eide & Aadland 2020, s. 31. Mer om etisk dilemma: Slettebø 2016)
 - et handlingsvalg hvor det blir moralsk galt samme hva man gjør
 - en situasjon der du vet at du må velge ett av to tilsynelatende like gode (eller like dårlige) handlingsalternativ.
- Skal du hjelpe den gamle damen hjem eller rekke toget til bursdagselskapet for din niese som fyller fire?

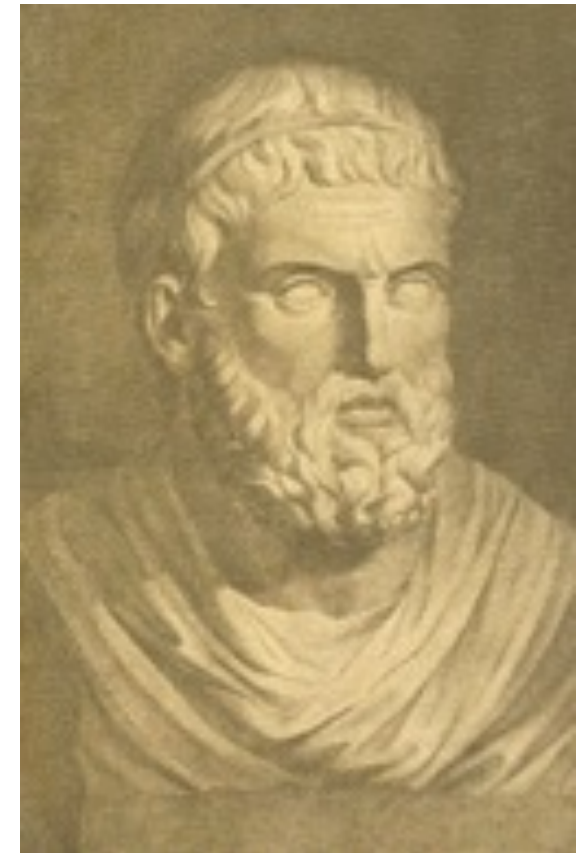
VITENSENTERET

helse og teknologi

Sofokles' *Antigone*

- I antikken var dikterne også filosofer
- Sofokles (ca 479-406 fvt) dramatiserte etiske spørsmål
- Antigone (ca 441)
 - Antigones to brødre, Eteokles og Plyneikes, kjempet på hver sin side i kampen om Theben – og begge falt
 - Kong Kreon forbyr å begrave de som kjempet mot ham i krigen; de skal bli liggende «som rov for hund og åtselsfugl» Han kunngjør at det er *dødsstraff* for å bryte dette påbudet
 - Antigones dilemma: skal hun følge loven og la broren bli liggende og råtne på slagmarken, eller skal hun bryte loven, begrave sin døde bror (og risikere eget liv)?

Eteokles og Polyneikes

*Eteokles og
Polyneikes kjemper
mot hverandre
utenfor Theben*

Ukjent maler,
Ca. 1450

Tempera på tre
28,5 x 20 cm

Castello Sforzesco,
Milan

Antigone —foran den døde Polyneikes

Nikiforos Lytras
(gresk maler,
1832-1904)

*Η Αντιγόνη εμπρός
στο νεκρό Πολυνείκη*
1865

Olje på lerret
100 x 157 cm

Nasjonalgalleriet i
Athen

Antigone — ved Polyneikes' dødsleie

Jean-Joseph
Benjamin-Constant
(Fransk maler,
1845–1902)

Antigone au chevet
de Polynice

1868

olje på lerret

33 x 41 cm

Musée des Augustins,
Toulouse

VITENSENTERET

helse og teknologi

Antigones forsvarstale

Kreon: Men svar nu du, svar uten omsvøp, ganske kort: Si, visste du det var forbudt å handle så?

Antigone: Jeg visste det. Hva annet? Kunngjort var det jo.

Kreon: Og altså våget du å trosse dette bud?

Antigone: Ja, ti det var ei Zevs som bød det eller hun som bor blant dypets guder, Dike.

Disse to har gitt oss mennesker den lov som jeg har fulgt. (...)

Jeg trodde ei at dine påbud hadde makt så stor at noen dødelig ved dem fikk rett til tross mot guders evige, uskrevne lov. Den er ei fra i dag, ei heller fra i går.

Den lever evig. Ingen vet når den ble gitt. Jeg vil ei blant guder hisset lide straff, fordi jeg krenket den av frykt for noen mann. Jeg visste jo jeg skulle dø – hvem vet ei det? – selv uten dine straffebud (...) Hades krever for dem begge like rett.

Kreon: Nei! Edel mann og niding har ei like rett. (...)

Antigone: Jeg skaptet til å dele ømhet, ikke hat.

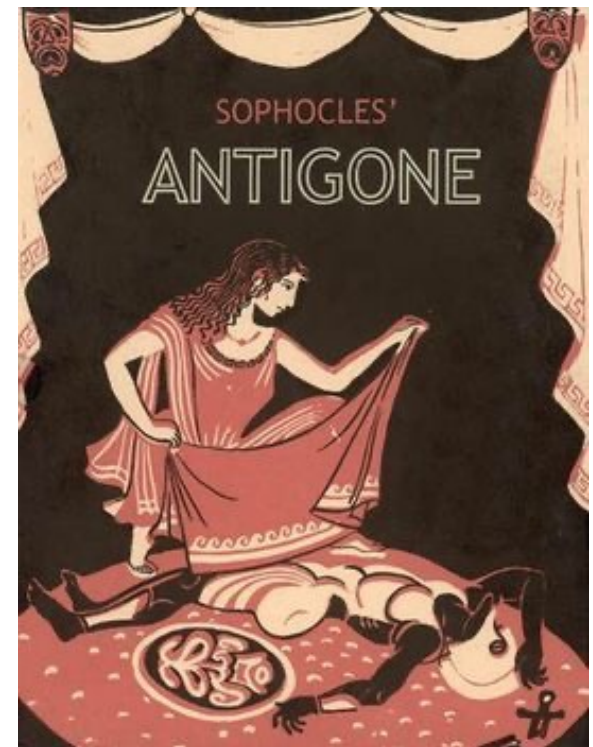
Naturrettens fødsel: kongens lov eller den evige lov?

- **Kong Kreon:** Du må følge gjeldende lov. Den var kjent for deg, du brøt den, og må ta din straff.
- **Antigone:** Du har ingen rett til å lage lover som strider mot det som er hellig, evig, naturlig: ømhet, ikke hat.
- **Sofokles:** dramatiserer spørsmålet om hva som er moralens opphav, *hvor kommer moralen fra?*
 - Er den menneskeskapt, av makt og autoritet?
 - Er den noe evig, guddommelig, av naturen?
- **Naturrett** (lat. *lex naturalis* eller *jus naturale*) teori om at det finnes moral- og rettsprinsipper som er naturgitt og gjelder universelt (jf. FNs menneskerettserklæring)

Hva var Antigones etiske dilemma?

- Hva var Antigones etiske dilemma?
 - Valget mellom mellom lydighet mot loven og verdighet for broren?
 - Valget mellom verdighet for broren og respekten for eget liv?
- Antigone som forbilde på en som
 - oppdager og ser klart at noe er moralsk galt
 - tenker etisk uavhengig av makt og autoriteter
 - handler i tråd med egen overbevisning og gode argumenter
- Hvordan vil du selv tenke i en situasjon hvor ledelsen forventer at dere skal unnlate å gi den hjelpen du selv mener er moralsk naturlig, rett og rettferdig å gi?

VITENSENTERET

helse og teknologi

Referanser

- Eide, Tom & Einar Aadland (2019). *Etikkhåndboka*. Refleksjon, organisasjon, ledelse (3. utgave). Oslo: Kommuneforlaget.
- FN (1948). FNs verdenserklæring om menneskerettigheter.
- Robinson, Daniel N. (1991). Antigone's Defense: A Critical Study of "Natural Law Theory: Contemporary Essays. *Review of Metaphysics*, 45 (2), 363-392.
- Slettebø, Åshild (2016). Etisk dilemma. I Kapittel 2 i B. S. Brinchmann (red.), *Etikk i sykepleien* (4. utgave)., Oslo: Gyldendal Akademisk, s.. 43-54
- Sofokles (442). *Antigone*. I: *Greske tragedier*. Oslo: Gyldendal, 2007.
- Aadland, Einar & Tom Eide (2019). *Den lille etikkveilederen*. Oslo: KS.